

PISA-2018: УКРАЇНА В ЦЕНТРІ УВАГИ

14

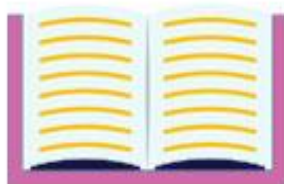
Чи розуміють українські
учні життя та світогляд
людей інших культур?

ЧЕРВЕНЬ 2021

- Наскільки учні розуміють та цінують світогляд інших людей?
- Як ставляться учні до способу життя та культурних традицій інших людей, зокрема іммігрантів?
- Наскільки учні здатні пристосуватися до нових умов?
- Які фактори впливають на ставлення учнів до людей інших культур та іммігрантів?



Наскільки учні¹ розуміють та цінують позиції та світогляд інших людей? Яким є рівень здатності розуміти та цінувати позиції та світогляд інших людей в українських підлітків на тлі їхніх однолітків з інших країн? Які фактори пов'язані з рівнем здатності учнів з повагою ставитися до людей інших культур?



ДАНІ PISA-2018:

- В Україні трохи більше 60 % 15-річних підлітків намагаються розуміти позиції інших людей. Половина учнів намагається зрозуміти людину, на яку вони ображені.
- Майже половина учнів зацікавлені в пізнанні інших культур, але менше 38 % учнів мають бажання вивчати різні релігії світу.
- В Україні більше 70 % учнів з повагою ставляться до представників інших культур, але це трохи менше, ніж у середньому по країнах ОЕСР.
- Від 60 до 70 % 15-річних підлітків в Україні здатні адаптуватися та знайти вихід в незвичних ситуаціях та обставинах, але майже половина учнів не впевнена у своїй здатності легко пристосуватися до нової культури.
- В Україні близько 80 % учнів демонструють позитивне ставлення до іммігрантів, але менше 70 % погоджуються, що іммігранти, які проживають в країні декілька років, повинні мати можливість голосувати на виборах.
- Загалом підлітки в Україні здатні розуміти позиції інших людей та адаптуватися до нових обставин на трохи вищому рівні, ніж у середньому по країнах ОЕСР. Натомість рівень інтересу до пізнання інших культур, поваги до людей з інших культур і ставлення до іммігрантів дещо нижчий.
- Дівчата краще розуміють позиції інших, демонструють більший інтерес та повагу до інших культур, але не перевершують хлопців у здатності адаптуватися до різних ситуацій.
- Учні з високим соціально-економічним статусом мають вищий рівень здатності розуміти та цінувати позиції та світогляд інших людей.

¹ У дослідженні PISA в Україні беруть участь 15-річні здобувачі освіти різних типів закладів освіти – як загальноосвітніх шкіл, навчально-вихованих комплексів, ліцеїв, гімназій, колегіумів, так і закладів професійної (професійно-технічної) освіти та закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації. У матеріалі всіх здобувачів узагальнено позначено «учні», а заклади освіти в узагальненому значенні – «школи».

НАСКІЛЬКИ УЧНЯМ ВАЖЛИВО РОЗУМІТИ ЛЮДЕЙ ІНШИХ КУЛЬТУР ТА З ПОВАГОЮ СТАВИТИСЯ ДО НИХ?

НАВЧАННЯ УЧНІВ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ ІНШИХ КУЛЬТУР Є ОСНОВОЮ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

2018 року PISA оцінила глобальні компетентності учнів², які охоплюють здатність: 1) розуміти та аналізувати виклики глобального світу; 2) цікавитися цінностями та світоглядом інших людей та приймати їх; 3) долучатися до відкритої та ефективної взаємодії між культурами; 4) уживати заходів для колективного добробуту та сталого розвитку. Другий вимір глобальної компетентності фокусується на здатності учнів розуміти та цінувати світогляд інших. Інформація про історію інших культур, цінності, вірування та практики інших допомагає людям визнати, що їхня власна позиція та поведінка формуються під впливом множини чинників. Більшість людей не завжди цілком усвідомлює вплив цих чинників та не завжди розуміє, що інші люди можуть мати погляди, які не завжди збігаються з їхніми.

Здатність розуміти та цінувати світогляд інших людей оцінювалась у PISA-2018 для більшості країн на основі п'яти запитань в анкеті учнів. Ці питання стосувалися зацікавленості підлітків пізнанням інших культур, поваги до людей з інших культур, когнітивної адаптивності та ставлення до іммігрантів.

Інтерес до людей з інших культур найчастіше пов'язаний зі знаннями та критичним розумінням культури інших народів і готовністю взаємодіяти з людьми, які мають іншу віру, звички, культурні вподобання та стиль життя. Здатність бачити світ з погляду інших, які можуть відрізнятися за своїм культурним походженням, переконаннями, ставленнями та практиками, залежить від самосвідомості та розуміння власних позицій, а також життєвих цінностей інших.

Повага до інших – це ставлення, яке передбачає, що суб'єкта поваги вважають важливим, вартим уваги й цінним, що зумовлює позитивне сприйняття як його

Стаття 1 – Поняття толерантності

- 1.1 Толерантність означає поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань. Толерантність – це єдність у різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність – це те, що уможливило досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру.
- 1.2 Толерантність – це не поступка, поблажливість чи потурання. Толерантність – це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. Толерантність у жодному разі не може бути виправданням посягання на ці основні цінності. Толерантність повинні виявляти кожна людина, групи людей та держави.
- 1.3 Толерантність – це обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (у тому числі культурного плюралізму), демократії та правопорядку. Толерантність – це поняття, що означає відмову від догматизму і абсолютизму, утвердження норм, закріплених у міжнародно-правових актах у галузі прав людини.
- 1.4 Стосовно поважання прав людини виявлення толерантності не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Це означає, що кожен може дотримуватись своїх переконань і визнає таке саме право за іншими. Це означає визнання того, що люди з природи своєї відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не

² OECD (2020), PISA 2018 Results (Volume VI): Are Students Ready to Thrive in an Interconnected World?, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.

життєвих цінностей, так і способу життя. Одна з важливих форм поваги в контексті культури – це повага до людей, які мають різні культурні цінності, різні думки та переконання. Це передбачає згоду з тим, що всі люди є рівноцінно гідними, мають невід’ємне право вибору власної приналежності, власні думки та світогляд.

Когнітивна адаптивність означає здатність адаптувати своє мислення та поведінку до панівного культурного середовища або до нової ситуації чи життєвих змін, які можуть поставити перед підлітком нові вимоги чи спричинити нові виклики. Адаптовані учні можуть легше розвивати довгострокові міжособистісні стосунки з людьми з інших культур і залишатися стійкими в разі змін обставин.

У багатьох країнах світу в останні роки спостерігається різке збільшення іммігрантського населення. У міру того як суспільства стають дедалі різноманітнішими, виникає питання про те, як поведуть себе в цій ситуації країни-реципієнти. Якщо корінне населення проявляє негативне ставлення до іммігрантів, це може призвести до певних проблем. Те, як школи та освітні системи реагують на ці виклики, може стати вирішальним фактором формування відносин між корінним та іммігрантським населенням у створенні згуртованих і гармонійних суспільств.

НА ОСНОВІ ЧОГО РОБИМО ВИСНОВКИ?

ПИТАННЯ АНКЕТИ, ВІДПОВІДІ НА ЯКІ ВИКОРИСТАНО ДЛЯ АНАЛІЗУ

Питання ST215 з анкети учня / студента

Q58	Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?					
		Цілком мене стосується	Значною мірою мене стосується	Деяко мене стосується	Незначною мірою мене стосується	Узагалі мене не стосується
ST215Q01HA	Я намагаюся зрозуміти позиції всіх учасників суперечки, перш ніж зробити для себе якийсь висновок	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST215Q02HA	Я переконаний/а, що будь-яке питання можна розглянути щонайменше з двох боків, тож я завжди намагаюся проаналізувати обидві позиції	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST215Q03HA	Інколи, намагаючись краще зрозуміти своїх друзів, я ставлю себе на їхнє місце	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST215Q04HA	Перш ніж когось критикувати, я намагаюся уявити, як почувався/лася б я на його/її місці	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST215Q05HA	Коли я ображений на якусь людину, то деякий час намагаюся зрозуміти її	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅

Питання ST214 з анкети учня / студента

Q62	Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?					
		Цілком мене стосується	Значною мірою мене стосується	Деяко мене стосується	Незначною мірою мене стосується	Узагалі мене не стосується
ST214Q01HA	Я хочу вивчати, як люди живуть у різних країнах	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST214Q02HA	Я хочу більше вивчати різні релігії світу	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST214Q03HA	Я цікавлюся тим, як сприймають світ люди різних культур	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST214Q06HA	Я зацікавлений/а у тому, щоб дізнаватися про традиції інших культур	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅

Питання ST217 з анкети учня / студента

Q64	Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?					
		Цілком мене стосується	Значною мірою мене стосується	Деяко мене стосується	Незначною мірою мене стосується	Узагалі мене не стосується
ST217Q01HA	Я ставлюся до представників інших культур як до рівних мені	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST217Q02HA	Я однаково поважаю всіх людей незалежно від того, представниками якої культури вони є	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST217Q03HA	Я даю можливість самовиражатися представникам інших культур	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST217Q04HA	Я поважаю цінності представників інших культур	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST217Q05HA	Я ціную погляди представників інших культур	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅

Питання ST216 з анкети учня / студента

Q59	Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?					
		Цілком мене стосується	Значною мірою мене стосується	Деяко мене стосується	Незначною мірою мене стосується	Узагалі мене не стосується
ST216Q01HA	Я можу дати собі раду в незвичних ситуаціях	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST216Q02HA	Я можу змінювати свою поведінку залежно від обставин нових ситуацій	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST216Q03HA	Я можу пристосуватися до різних обставин навіть у ситуації стресу чи тиску на мене	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST216Q04HA	Я можу легко пристосуватися до нової культури	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST216Q05HA	Коли в мене виникають проблеми в стосунках з іншими, я можу знайти вихід із ситуації	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅
ST216Q06HA	Я можу подолати труднощі, що виникають під час контактів із представниками інших культур	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄	<input type="checkbox"/> ₀₅

Питання ST204 з анкети учня / студента

Q66	Люди дедалі частіше переїжджають з однієї країни в іншу. Наскільки Ви погоджуєтеся з поданими нижче твердженнями стосовно іммігрантів?				
		Цілком не погоджуюся	Не погоджуюся	Погоджуюся	Цілком погоджуюся
ST204Q02HA	Діти-іммігранти повинні мати такі ж можливості для здобуття освіти, що й усі інші діти в цій країні	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄
ST204Q03HA	Іммігранти, які проживають у якійсь країні декілька років, повинні мати можливість голосувати на виборах	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄
ST204Q04HA	Іммігранти повинні мати можливість продовжувати дотримуватися своїх звичаїв і способу життя	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄
ST204Q05HA	Іммігранти повинні мати ті ж права, що й усі інші в цій країні	<input type="checkbox"/> ₀₁	<input type="checkbox"/> ₀₂	<input type="checkbox"/> ₀₃	<input type="checkbox"/> ₀₄

ІНДЕКСИ, НА ОСНОВІ ЯКИХ ПРОВЕДЕНО ПОРІВНЯННЯ

Для характеристики рівнів здатності учнів розуміти та цінувати позиції та світогляд інших людей і порівняння цих даних в Україні з даними референтних країн³ було використано такі індекси:

Індекс здатності розуміти позиції інших

На основі відповідей учнів на питання ST215 було побудовано індекс здатності розуміти позиції інших (**PERSPECT**).

PERSPECT-індекс: позитивні значення цього індексу означають, що учні мають кращу здатність розуміти позиції інших, ніж у середньому учні по країнах ОЕСР.

Індекс інтересу до пізнання інших культур

На основі відповідей учнів на питання ST214 було побудовано індекс інтересу до пізнання інших культур (**INTCULT**).

INTCULT-індекс: позитивні значення цього індексу означають, що учні зацікавлені в пізнанні інших культур краще, ніж у середньому учні по країнах ОЕСР.

Індекс поваги до людей з інших культур

На основі відповідей учнів на питання ST217 було побудовано індекс поваги до людей з інших культур (**RESPECT**).

RESPECT-індекс: позитивні значення цього індексу означають, що учні демонструють більшу повагу до людей з інших культур, ніж у середньому учні по країнах ОЕСР.

Індекс когнітивної адаптивності

На основі відповідей учнів на питання ST216 було побудовано індекс когнітивної адаптивності (**COGFLEX**).

COGFLEX-індекс: позитивні значення цього індексу означають, що учні здатні адаптуватися до нових і незвичних ситуацій краще, ніж у середньому учні по країнах ОЕСР.

Індекс ставлення до іммігрантів

На основі відповідей учнів на питання ST204 було побудовано індекс ставлення до іммігрантів (**ATTIMM**).

ATTIMM-індекс: позитивні значення цього індексу означають, що учні демонструють більш позитивне ставлення до іммігрантів, ніж у середньому учні по країнах ОЕСР.

³ Референтні країни — це країни, освітні характеристики й результати успішності 15-річних учнів яких узято для порівняння з аналогічними параметрами України. Вибір країн було проведено на підставі врахування подібності соціально-економічного становища цих країн із соціально-економічним становищем нашої країни або з огляду на їхню культурну чи історичну близькість до України. До переліку референтних країн увійшли: Білорусь, Естонія, Грузія, Молдова, Польща, Угорщина та Словачка Республіка. Дані Грузії не увійшли до порівняння у даному дослідженні, оскільки у PISA-2018 вона не використовувала пункти анкет щодо глобальних проблем.

НАСКІЛЬКИ УЧНІ РОЗУМІЮТЬ ТА ЦІНЮЮТЬ ПОЗИЦІЇ ТА СВІТОГЛЯД ІНШИХ ЛЮДЕЙ?

БІЛЬШІСТЬ УЧНІВ НАМАГАЄТЬСЯ РОЗУМІТИ ПОЗИЦІЇ ІНШИХ ЛЮДЕЙ

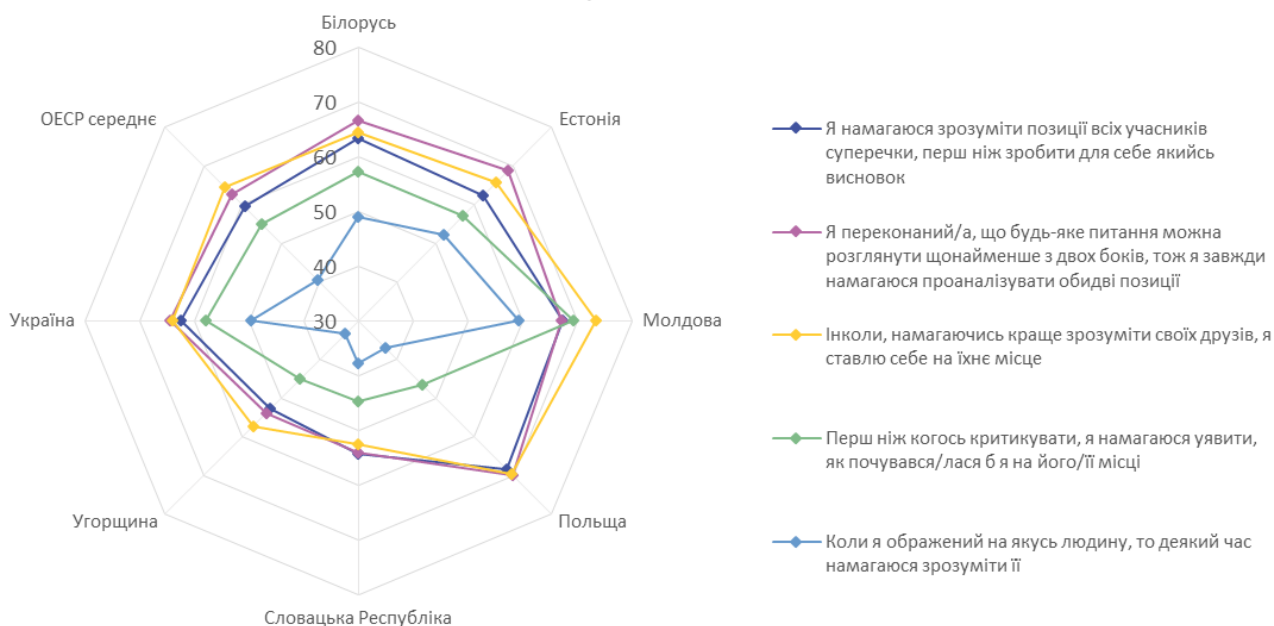
В Україні близько 64 % 15-річних підлітків указали, що їм цілком або значною мірою властиво ставити себе на місце друзів, намагаючись краще їх зрозуміти. Також 64 % учнів цілком або значною мірою переконані, що будь-яке питання можна розглянути щонайменше з двох боків, тому вони намагаються проаналізувати обидві позиції. Майже 63 % учнів, перш ніж зробити для себе якісь висновки, намагаються зрозуміти всіх учасників суперечки. Трохи менша частка (58 %) учнів, перш ніж когось критикувати, намагаються уявити, як би вони почувалися на його / її місці. Ці дані дуже близькі до середніх значень по країнах ОЕСР. Хоча в Україні лише половина учнів, які намагаються зрозуміти людину, на яку вони ображені, але це на 10 % більше, ніж у середньому по країнах ОЕСР.

Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?



В усіх референтних країнах найменше учнів, яким цілком або значною мірою властиво намагатися зрозуміти людину, на яку вони ображені. Це не дивний результат, оскільки порозуміння завжди стає складнішим у ситуації конфлікту. В Угорщині та Словацькій Республіці учні менш схильні розуміти позиції інших, а в Молдові – навпаки.

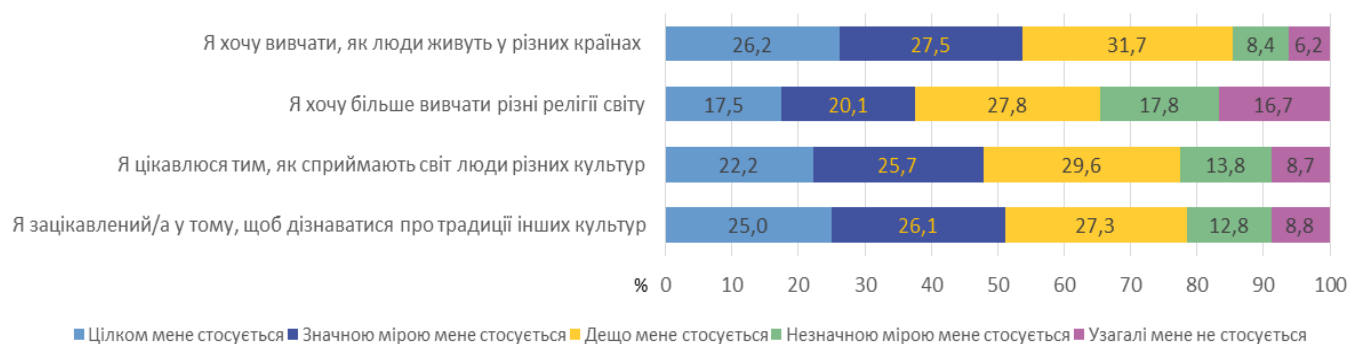
Частка учнів, які вказали, що наступні твердження цілком або значною мірою їх стосуються



МАЙЖЕ ПОЛОВИНА УЧНІВ ЗАЦІКАВЛЕНА В ПІЗНАННІ ІНШИХ КУЛЬТУР

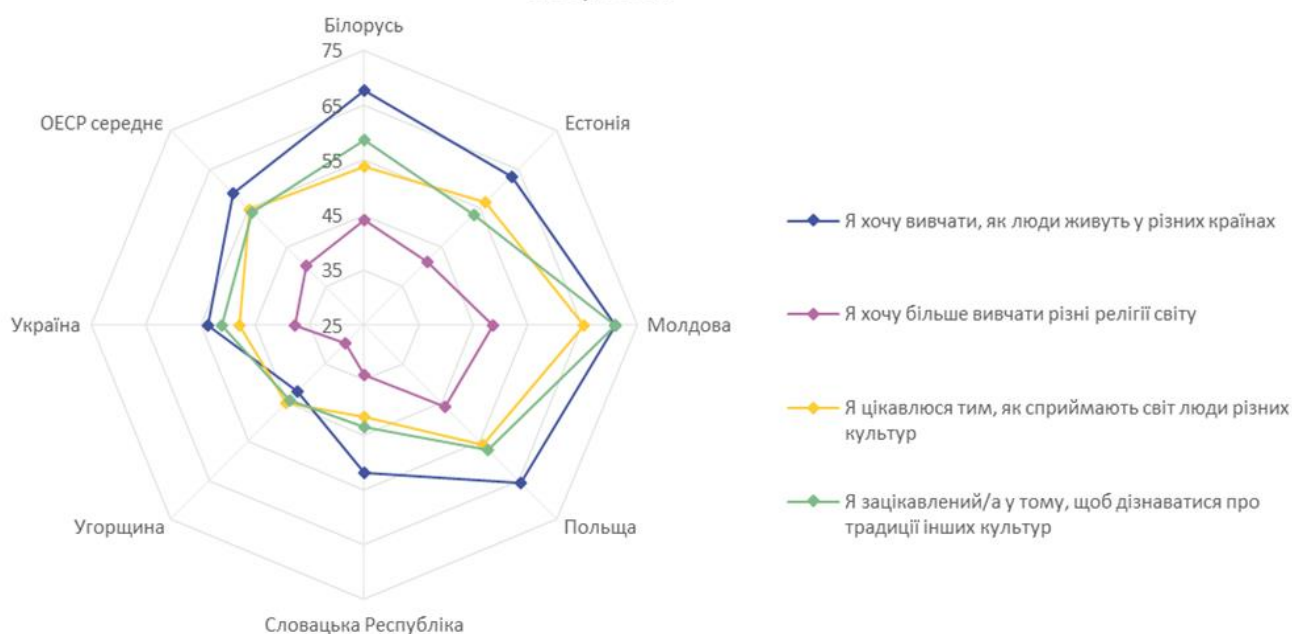
В Україні, як і в середньому по країнах ОЕСР, найбільше учнів (54 %) повідомили, що цілком або значною мірою їм притаманне бажання вивчати, як люди живуть у різних країнах. 51% учнів повідомив, що вони зацікавлені в тому, щоб дізнаватися про традиції інших культур, а 48 % цікавляться тим, як сприймають світ люди різних культур. Натомість менш ніж 38 % учнів цілком або значною мірою властиве бажання більше вивчати різні релігії світу.

Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?



У всіх референтних країнах, крім Угорщини, переважає бажання учнів вивчати, як люди живуть у різних країнах. Суттєво меншою в усіх країнах є частка учнів, які хочуть більше вивчати різні релігії світу. Це свідчить про те, що учні по-різному розуміють поняття культури та релігії, де останнє є більш складним і чутливим. Учні в Угорщині найменше зацікавлені в пізнанні інших культур і релігій, а в Молдові – навпаки.

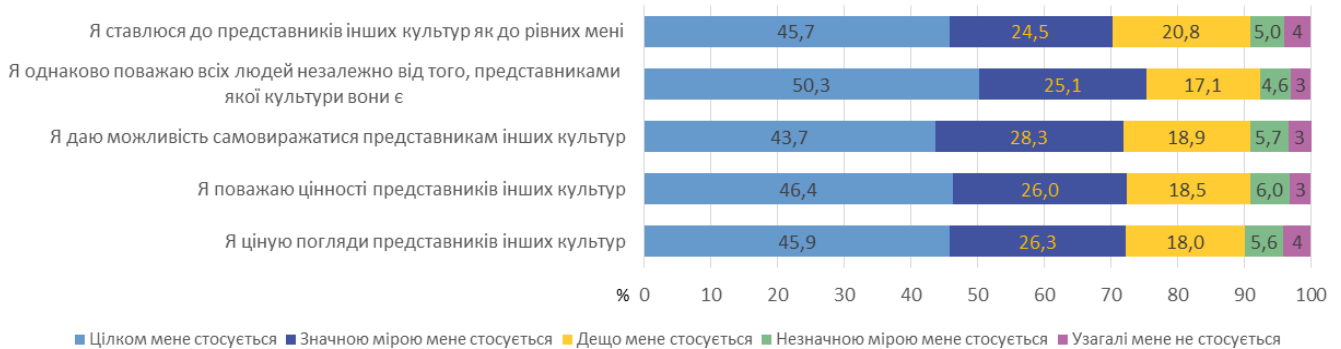
Частка учнів, які вказали, що наступні твердження цілком або значною мірою їх стосуються



ЗНАЧНА ЧАСТКА УЧНІВ З ПОВАГОЮ СТАВИТЬСЯ ДО ПРЕДСТАВНИКІВ ІНШИХ КУЛЬТУР

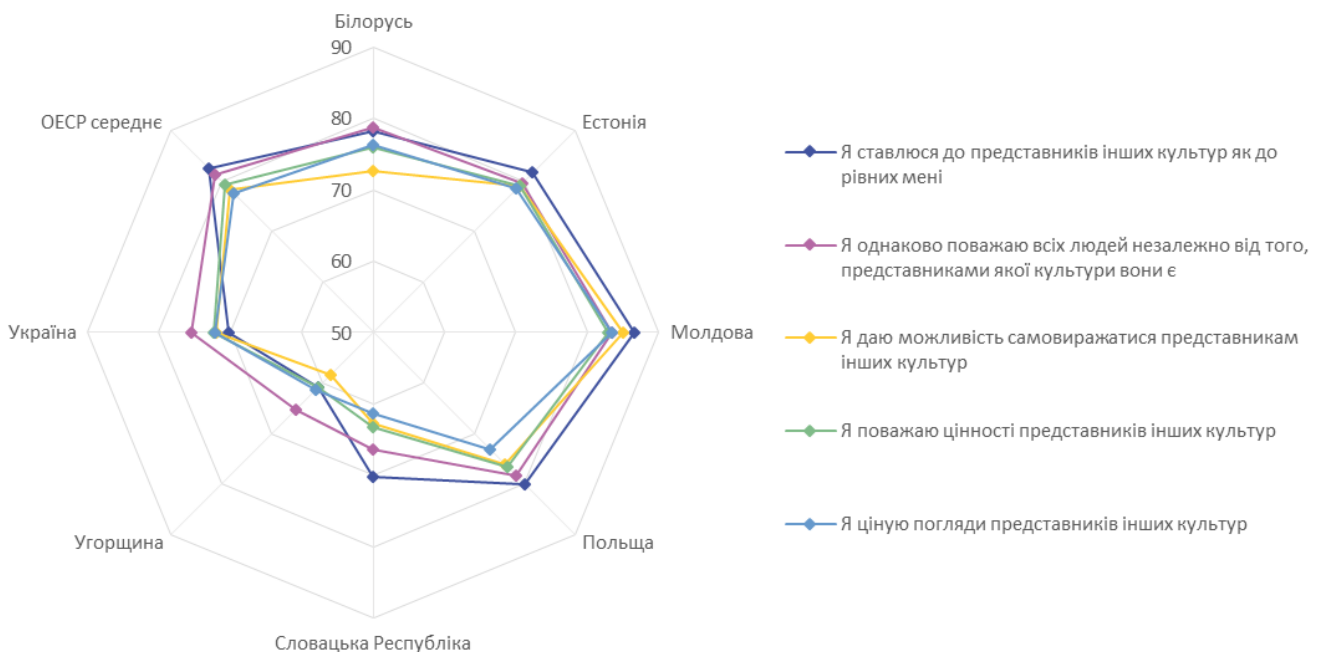
В Україні троє із чотирьох учнів зазначили, що їм цілком або значною мірою властиво однаково поважати всіх людей незалежно від того, представниками якої культури вони є. Більше 70 % учнів ставляться до представників інших культур як до рівних собі, цінують погляди і поважають цінності представників інших культур, дають можливість самовиражатися представникам інших культур. Водночас ці показники дещо менші, ніж у середньому по країнах ОЕСР. Найбільше відрізняються частки учнів, які ставляться до представників інших культур як до рівних собі. В Україні таких учнів майже на 10 % менше.

Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?



Серед референтних країн учні Угорщини найменше схильні ставитися з повагою до представників інших культур, а надто – давати їм можливість самовиражатися. Представники інших культур найбільшою повагою користуються в учнів Молдови. Варто зазначити, що тип поваги, який тут розглядається, не передбачає повне погодження з поглядами іншого чи мінімізацію відмінностей між переконаннями іншої людини та власними поглядами.

Частка учнів, які вказали, що наступні твердження цілком або значною мірою їх стосуються



БІЛЬШЕ ПОЛОВИНИ УЧНІВ ЛЕГКО АДАПТУЮТЬСЯ ДО НОВИХ ОБСТАВИН

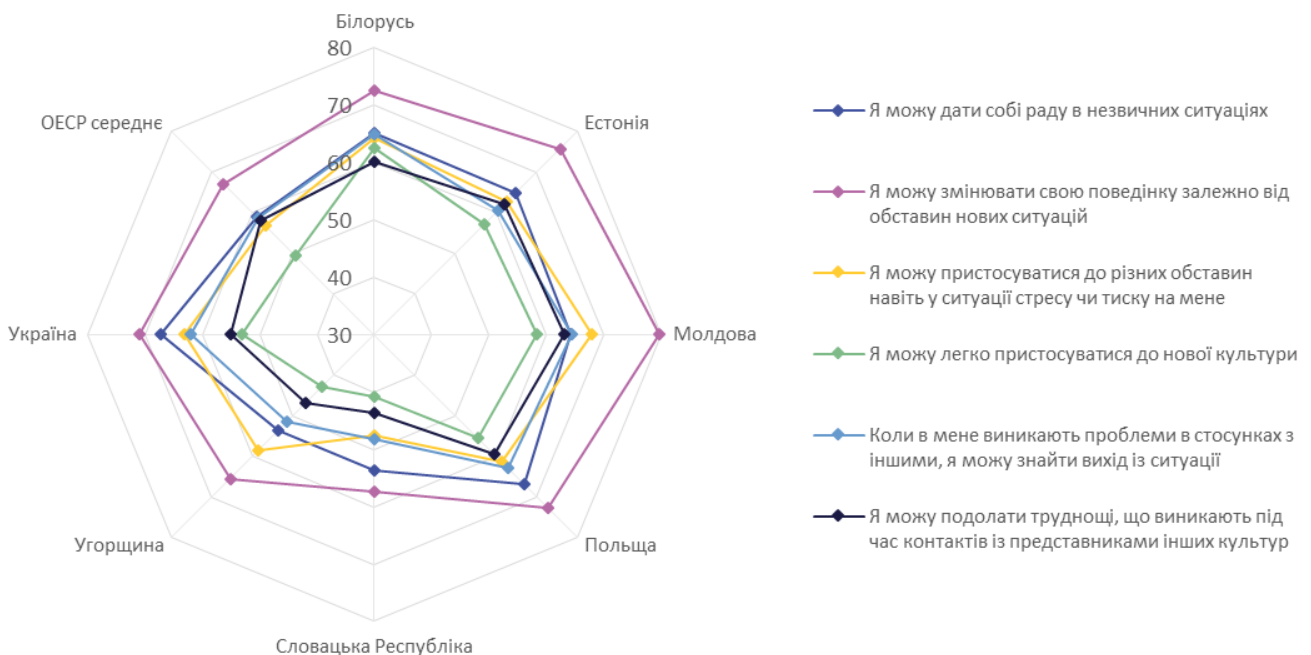
71 % 15-річних підлітків в Україні вважає, що їм цілком або значною мірою притаманна здатність змінювати свою поведінку залежно від обставин нових ситуацій. Крім того, більше 60 % учнів повідомили, що вони можуть дати собі раду в незвичних ситуаціях, пристосуватися до різних обставин навіть у ситуації стресу чи тиску, знайти вихід із ситуації, якщо виникають проблеми в стосунках з іншими людьми. Однак українські учні трохи менше впевнені у своїх здатності легко пристосуватися до нової культури (53 %) або подолати труднощі, що виникають під час контактів з представниками інших культур (55 %).

Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?



У всіх референтних країнах і в середньому по країнах ОЕСР найбільшою є частка учнів, які можуть змінювати свою поведінку залежно від обставин нових ситуацій. У більшості країн меншою є частка учнів, які впевнені, що можуть легко пристосуватися до нової культури. Особливо таких учнів мало в Угорщині та Словацькій Республіці (трохи більше 40 %).

Частка учнів, які вказали, що наступні твердження цілком або значною мірою їх стосуються



БІЛЬШІСТЬ УЧНІВ ДЕМОНСТРУЄ ПОЗИТИВНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ІМІГРАНТІВ

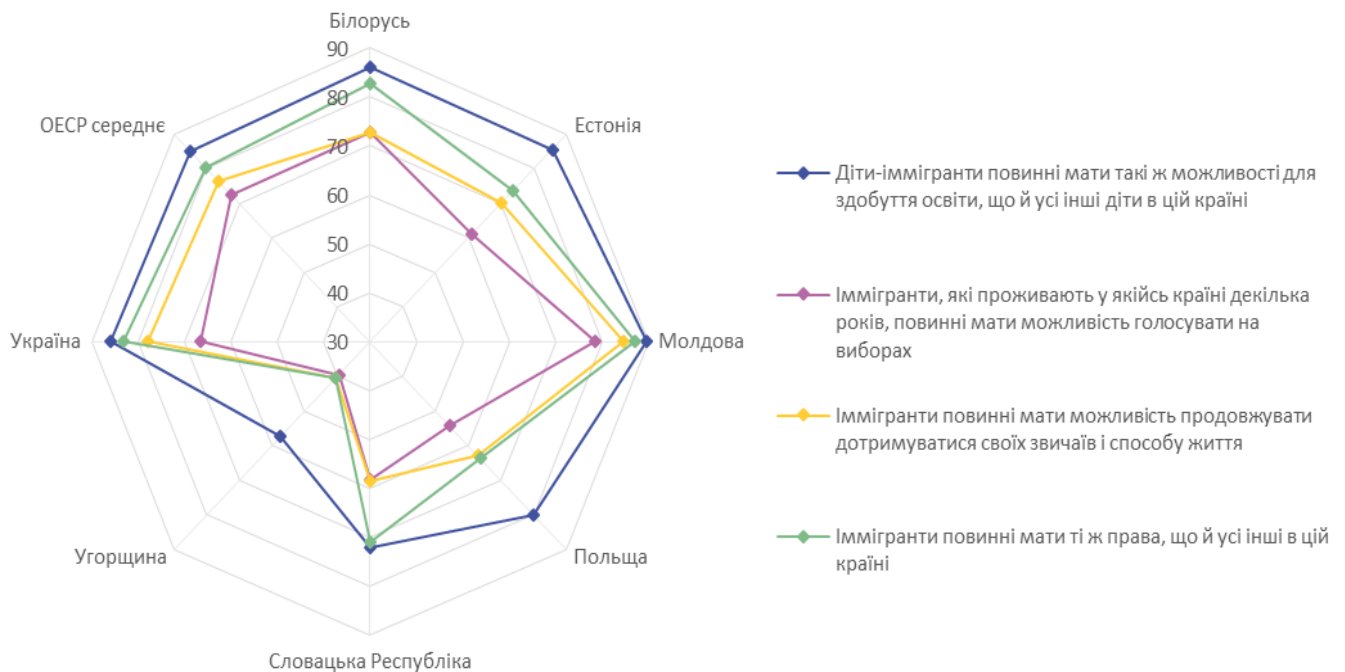
В Україні 86 % учнів погоджуються або цілком погоджуються з тим, що діти-іммігранти повинні мати такі ж можливості для здобуття освіти, що й усі інші діти в цій країні; 83 % погодилися, що іммігранти повинні мати ті ж права, що й усі інші в цій країні, а 78 % учнів погоджуються, що іммігранти повинні мати можливість продовжувати дотримуватися своїх звичаїв і способу життя. Трохи менше учнів (67 %) погоджуються, що іммігранти, які проживають в країні декілька років, повинні мати можливість голосувати на виборах.

Якою мірою кожне з наступних тверджень стосується Вас?



Як в Україні, так і в середньому по країнах ОЕСР, учні більш позитивно висловлювалися щодо іммігрантів, коли йшлося про універсальні права, такі як право на освіту, але менш позитивно, коли питання стосувалося ідентичності або політичних прав, таких як голосування. Найменше прихильні до іммігрантів і їхніх прав 15-річні підлітки в Угорщині. В Україні всього 2,5 % шкіл, де більше 10 % учнів мають іммігрантське походження. В Естонії таких шкіл 34,6 %.

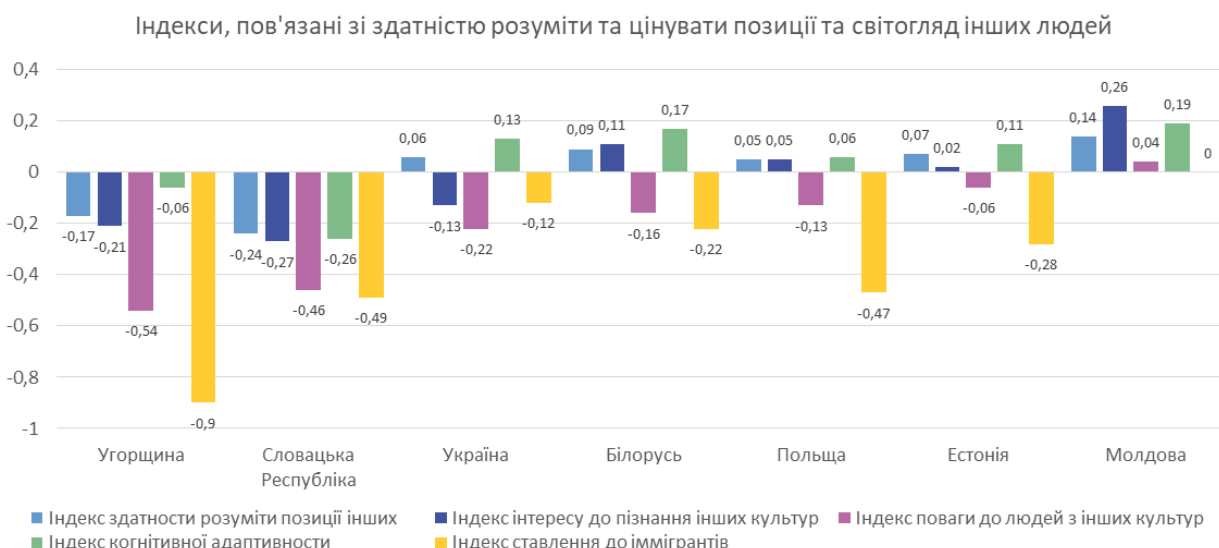
Частка учнів, які погоджуються або цілком погоджуються з твердженнями стосовно іммігрантів



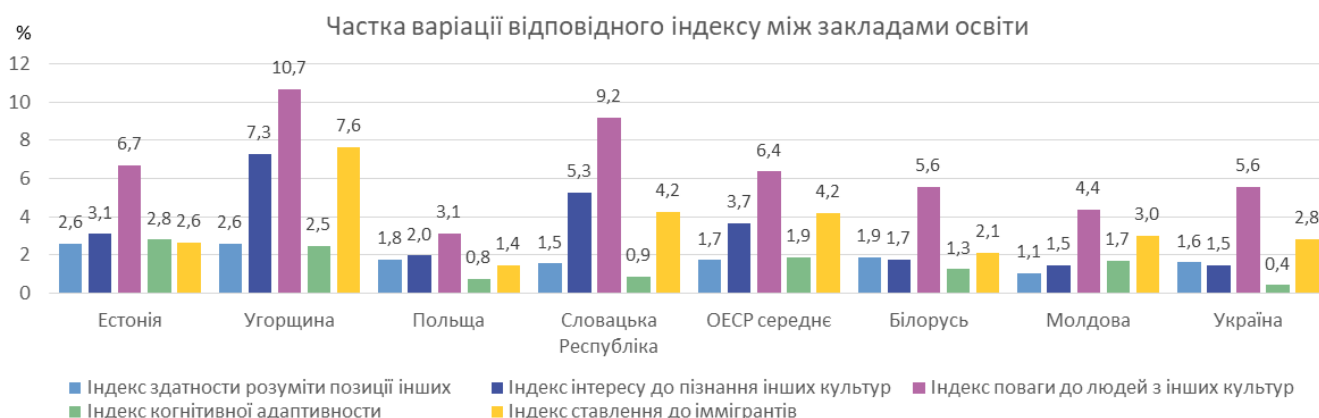
ЯКИМ Є РІВЕНЬ ЗДАТНОСТІ РОЗУМІТИ ТА ЦІНУВАТИ ПОЗИЦІЇ ТА СВІТОГЛЯД ІНШИХ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ НА ТЛІ ЇХНІХ ОДНОЛІТКІВ З ІНШИХ КРАЇН?

УКРАЇНСЬКІ УЧНІ ЗДАТНІ РОЗУМІТИ ПОЗИЦІЇ ІНШИХ ТА АДАПТУВАТИСЯ ДО НОВИХ ОБСТАВИН КРАЩЕ ЗА СЕРЕДНІ ПО КРАЇНАХ ОЕСР, АЛЕ ВИЯВЛЯЮТЬ МЕНШЕ ІНТЕРЕСУ ТА ПОВАГИ ДО ІНШИХ КУЛЬТУР

В Україні учні здатні розуміти позиції інших людей та адаптуватися до нових обставин на трохи вищому рівні, ніж у середньому учні по країнах ОЕСР, проте рівень інтересу до пізнання інших культур, поваги до людей з інших культур та ставлення до іммігрантів дещо нижчий. У всіх референтних країнах, окрім Молдови, індекси ставлення до іммігрантів та поваги до людей з інших культур нижчі, ніж середні по країнах ОЕСР. Менше інтересу до пізнання інших культур, окрім України, виявляють учні Угорщини та Словацької Республіки.

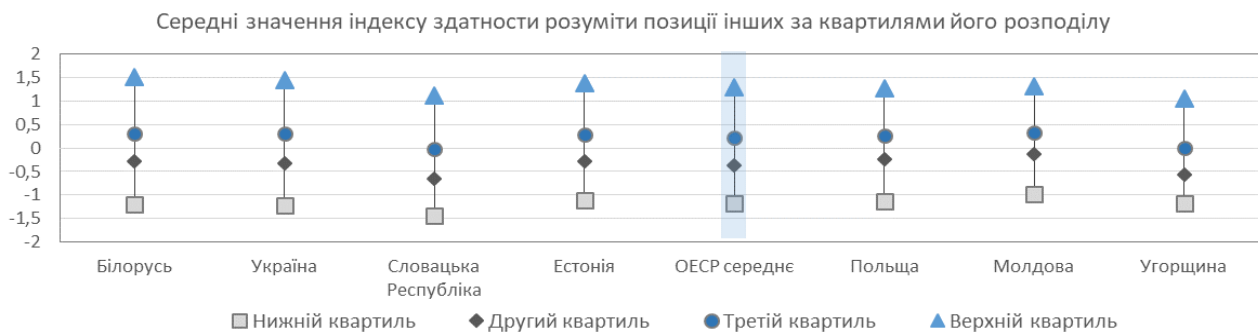


У всіх країнах суттєво більша частина варіації усіх індексів, пов'язаних з розумінням позицій та світогляду інших людей, спостерігалася в межах закладів освіти, ніж між закладами. В Україні варіація усіх індексів, зумовлена відмінностями між закладами освіти, нижча, ніж у середньому по країнах ОЕСР.

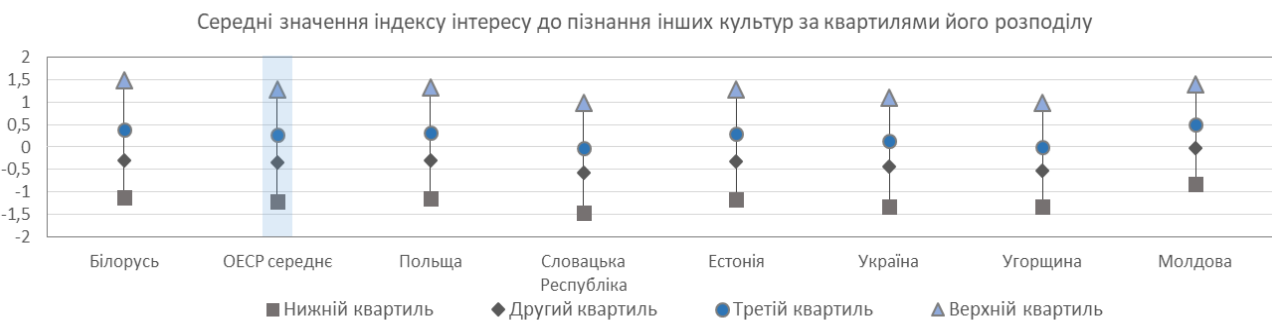


ПОЛЯРИЗАЦІЯ В БІЛЬШОСТІ ІНДЕКСІВ ДЛЯ УКРАЇНИ МАЄ ТАКИЙ САМИЙ ХАРАКТЕР, ЯК І В СЕРЕДНЬОМУ ПО ОЕСР

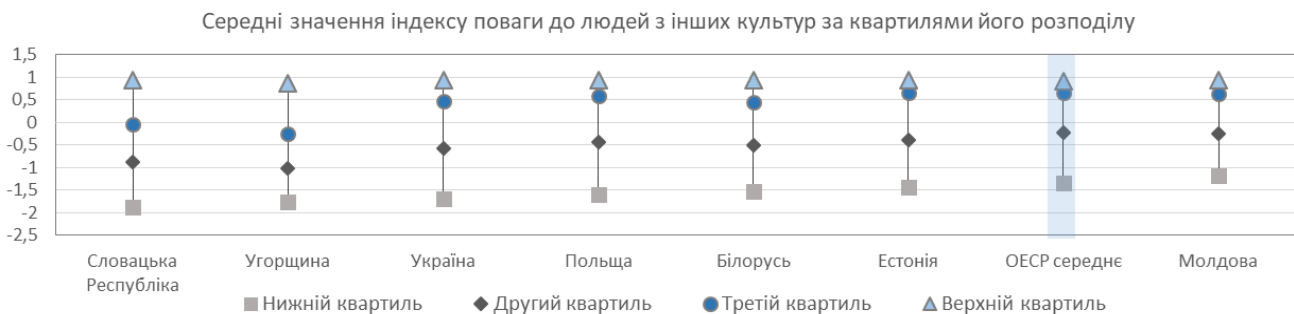
В Україні різниця між середніми значеннями індексу здатності розуміти позиції інших для учнів у верхній і нижній частині його розподілу трохи більша, ніж у середньому по країнах ОЕСР⁴. Різниця між учнями в першому та другому квартилях⁵ розподілу більша, ніж між учнями в другому та третьому квартилях. Ще більша різниця між учнями в третьому та четвертому квартилях, тоді як усередині розподілу учні менше відрізняються за своєю здатністю розуміти позиції інших.



Поляризація індексу інтересу до пізнання інших культур в Україні менш помітна і має такий же характер, як і в середньому по країнах ОЕСР.



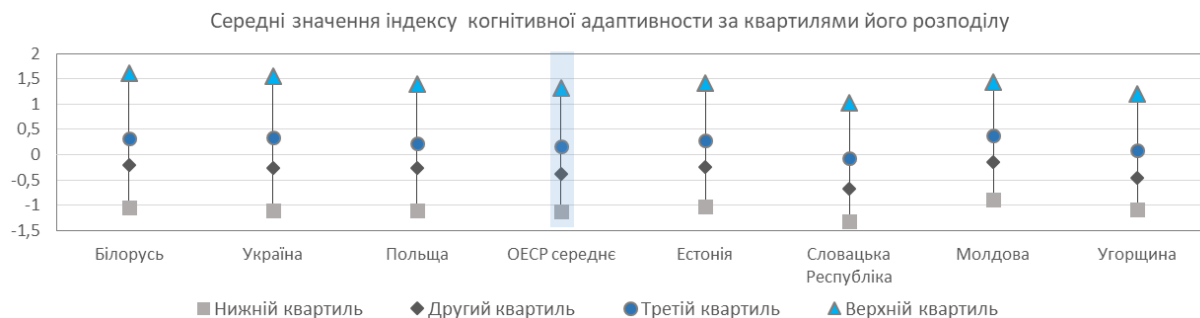
Половина учнів у верхній частині розподілу (третій та четвертий квартилі) мають дуже близькі значення індексу поваги до людей з інших культур, які водночас суттєво відрізняються від іншої половини. Водночас між учнями в нижньому та другому квартилях є суттєва різниця. За винятком Угорщини та Словацької Республіки, подібна картина спостерігається в усіх референтних країнах і в середньому по країнах ОЕСР.



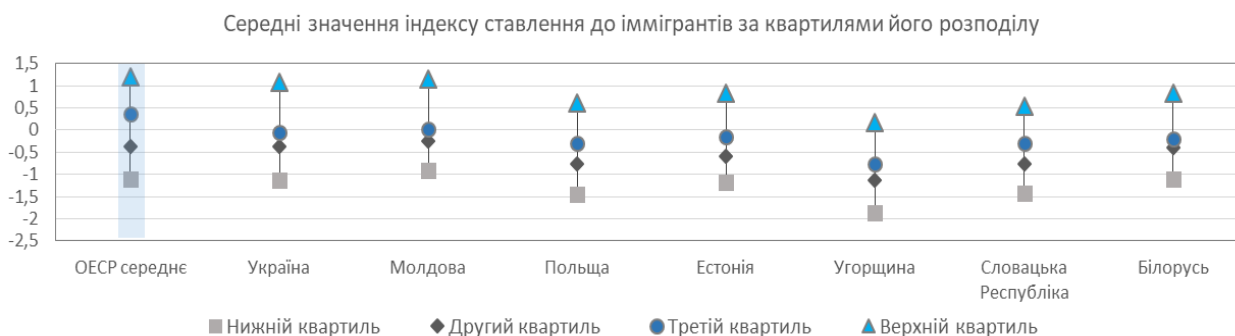
⁴ На рисунках країни розміщено зліва направо в порядку зменшення різниці між значеннями відповідного індексу у верхньому та нижньому квартилях розподілу. Для усіх індексів і країн ця різниця статистично значуща.

⁵ Квартилі – значення, які ділять загальний обсяг даних на чотири групи, що містять приблизно однакову кількість спостережень: 25 %, 50 %, 75 % та 100 %.

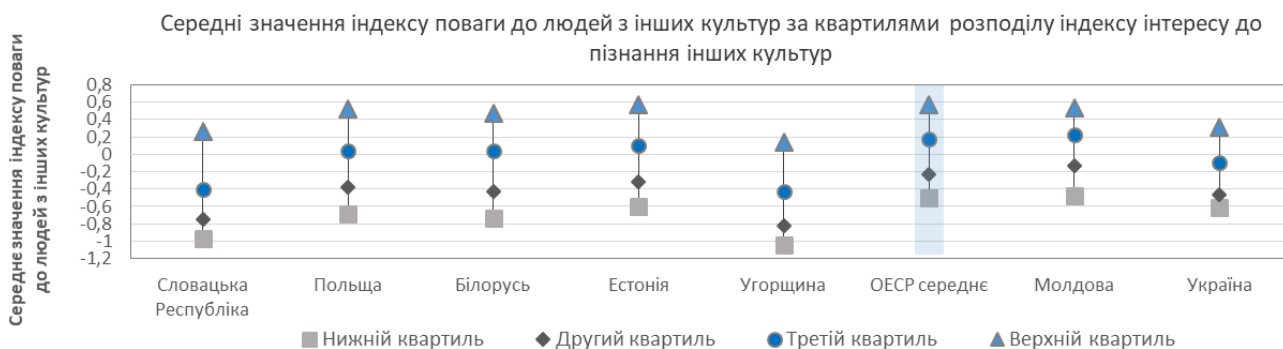
Середнє значення індексу когнітивної адаптивності значно вище в учнів у верхньому квартилі в усіх референтних країнах.



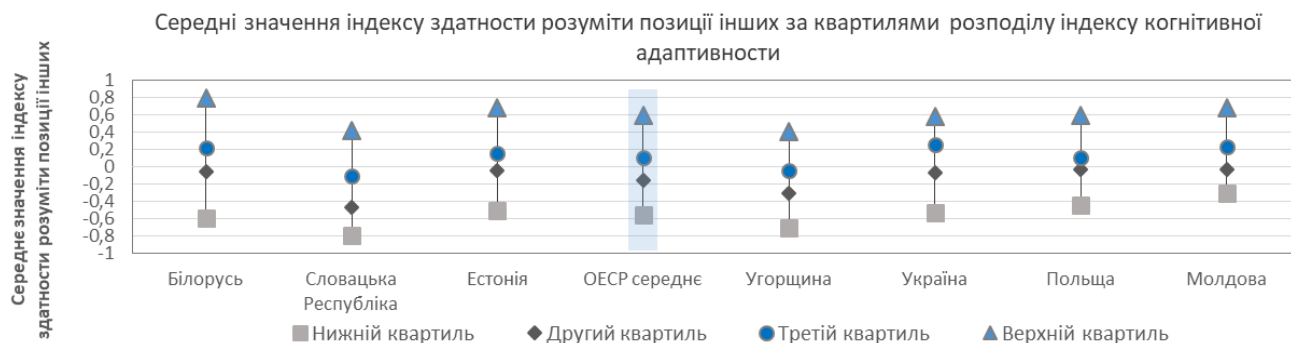
У більшості референтних країн спостерігається схожий тип поляризації індексу ставлення до іммігрантів: у верхньому квартилі значення індексу суттєво вище, ніж у перших трьох, причому учні у другому та третьому квартилях мало відрізняються за рівнем ставлення до іммігрантів.



Природно очікувати, що більшу повагу до людей з інших культур будуть виявляти учні, які зацікавлені в пізнанні цих культур. Ця теза підтверджується в усіх референтних країнах. При цьому в Україні, Угорщині та Словачкій Республіці учні з нижнього та другого квартилів розподілу індексу інтересу до пізнання інших культур практично не відрізняються рівнем поваги до людей з інших культур.



Учні з вищим значенням індексу когнітивної адаптивності мають вище значення індексу здатності розуміти позиції інших. Ці тези також підтверджуються далі за підсумками кореляційного та регресійного аналізу.

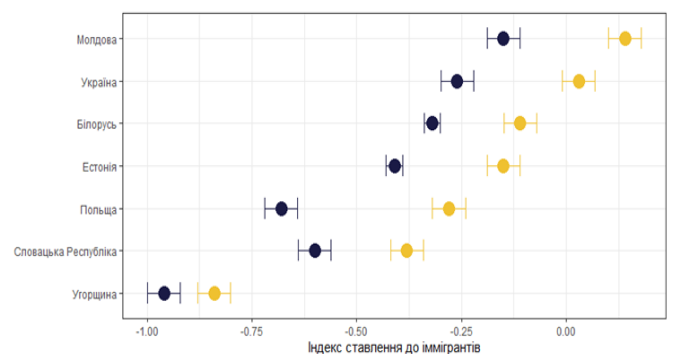
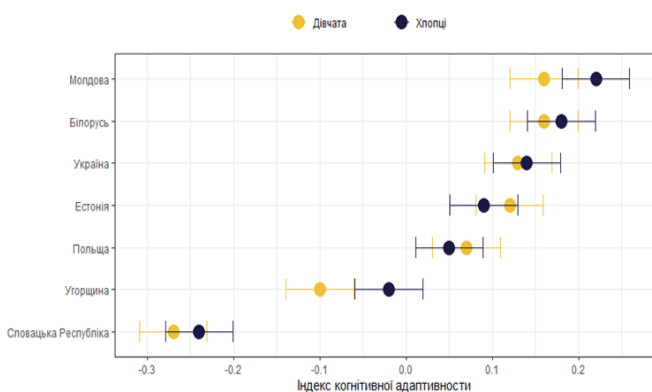
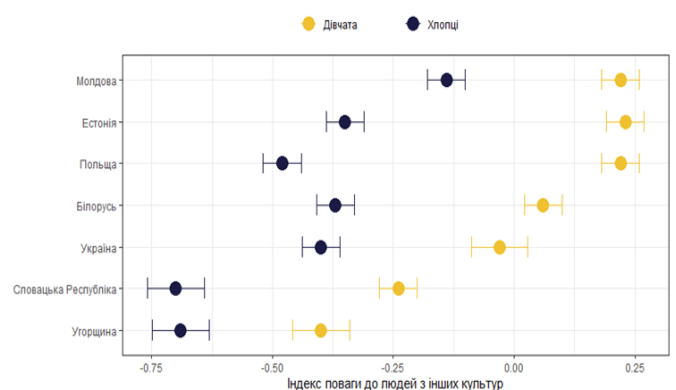
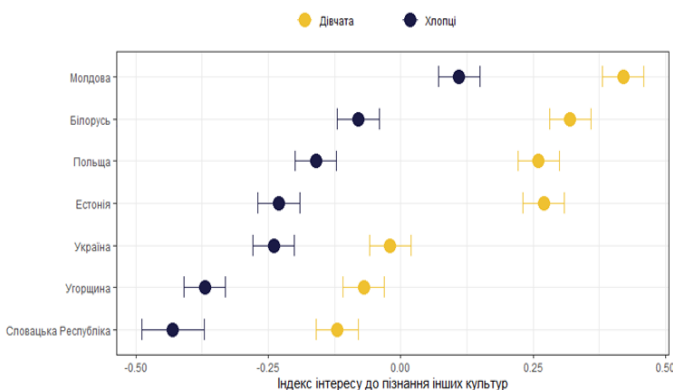
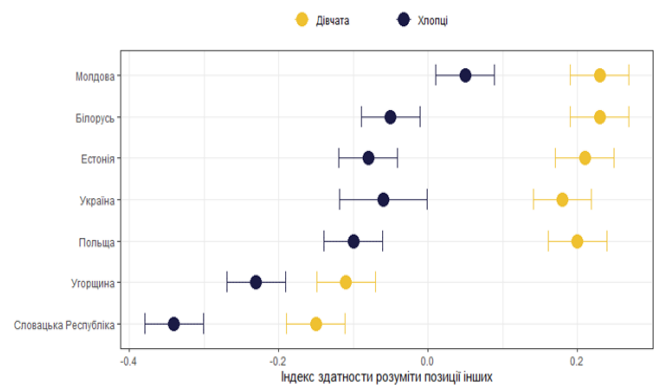


ЯКІ ФАКТОРИ ПОВ'ЯЗАНІ З РІВНЕМ ЗДАТНОСТІ УЧНІВ РОЗУМІТИ ТА ЦІНУВАТИ ПОЗИЦІЇ ТА СВІТОГЛЯД ІНШИХ ЛЮДЕЙ?

ДІВЧАТА КРАЩЕ РОЗУМІЮТЬ ПОЗИЦІЇ ІНШИХ, ДЕМОНСТРУЮТЬ БІЛЬШИЙ ІНТЕРЕС ТА ПОВАГУ ДО ІНШИХ КУЛЬТУР, АЛЕ НЕ ПЕРЕВЕРШУЮТЬ ХЛОПЦІВ У ЗДАТНОСТІ АДАПТУВАТИСЯ ДО РІЗНИХ СИТУАЦІЙ

У всіх референтних країнах дівчата демонструють суттєво вищий, ніж хлопці, рівень інтересу до пізнання інших культур і рівень поваги до людей з інших культур.⁶

Також дівчата вирізняються суттєво кращою здатністю розуміти позиції інших і прихильнішим ставленням до іммігрантів. Але в жодній країні дівчата не перевершують хлопців у здатності адаптуватися до нових незвичних чи складних ситуацій.

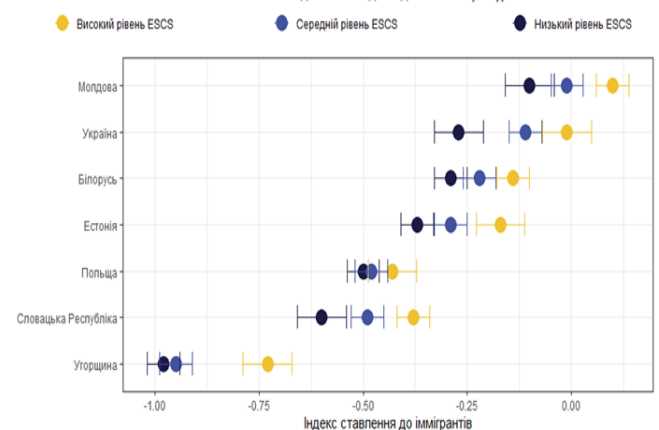
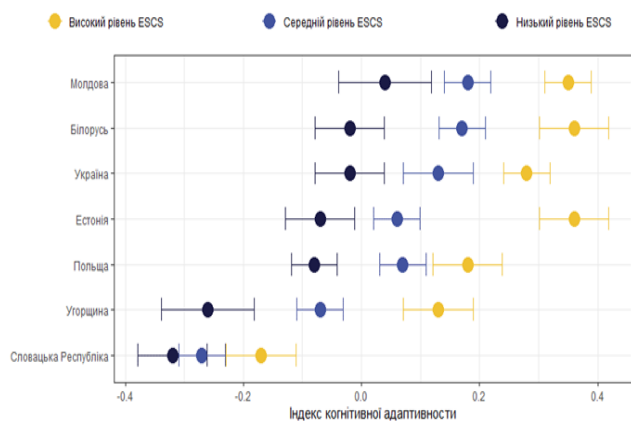
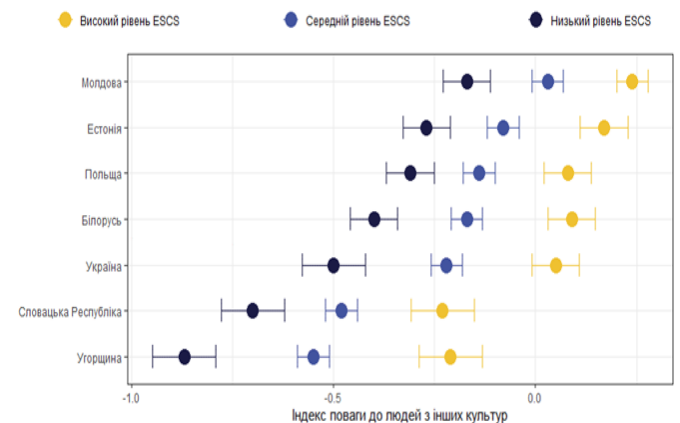
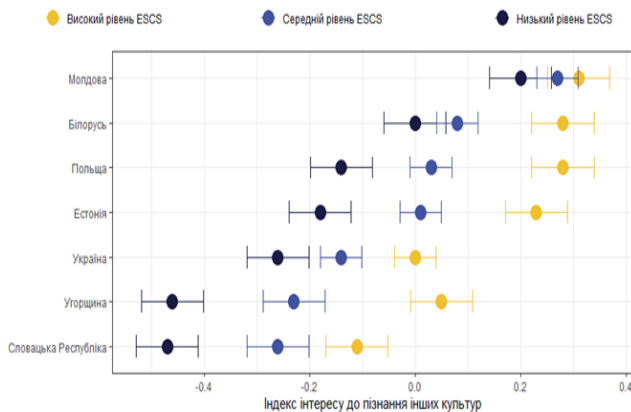
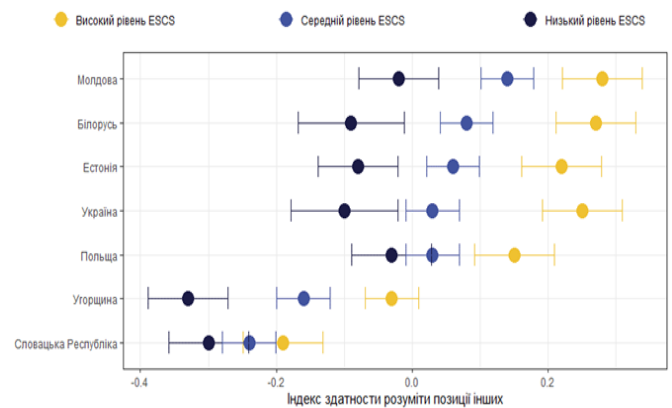


⁶ На рисунках показано середні значення відповідних індексів для України та референтних країн відповідно до статі учнів (з довірчим інтервалом).

УЧНІ З ВИСОКИМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ СТАТУСОМ МАЮТЬ ВИЩИЙ РІВЕНЬ ЗДАТНОСТІ РОЗУМІТИ ТА ЦІНУВАТИ ПОЗИЦІЇ ТА СВІТОГЛЯД ІНШИХ ЛЮДЕЙ

У всіх референтних країнах здатність учнів розуміти та цінувати позиції та світогляд інших людей суттєво залежить від соціально-економічного статусу учнів.

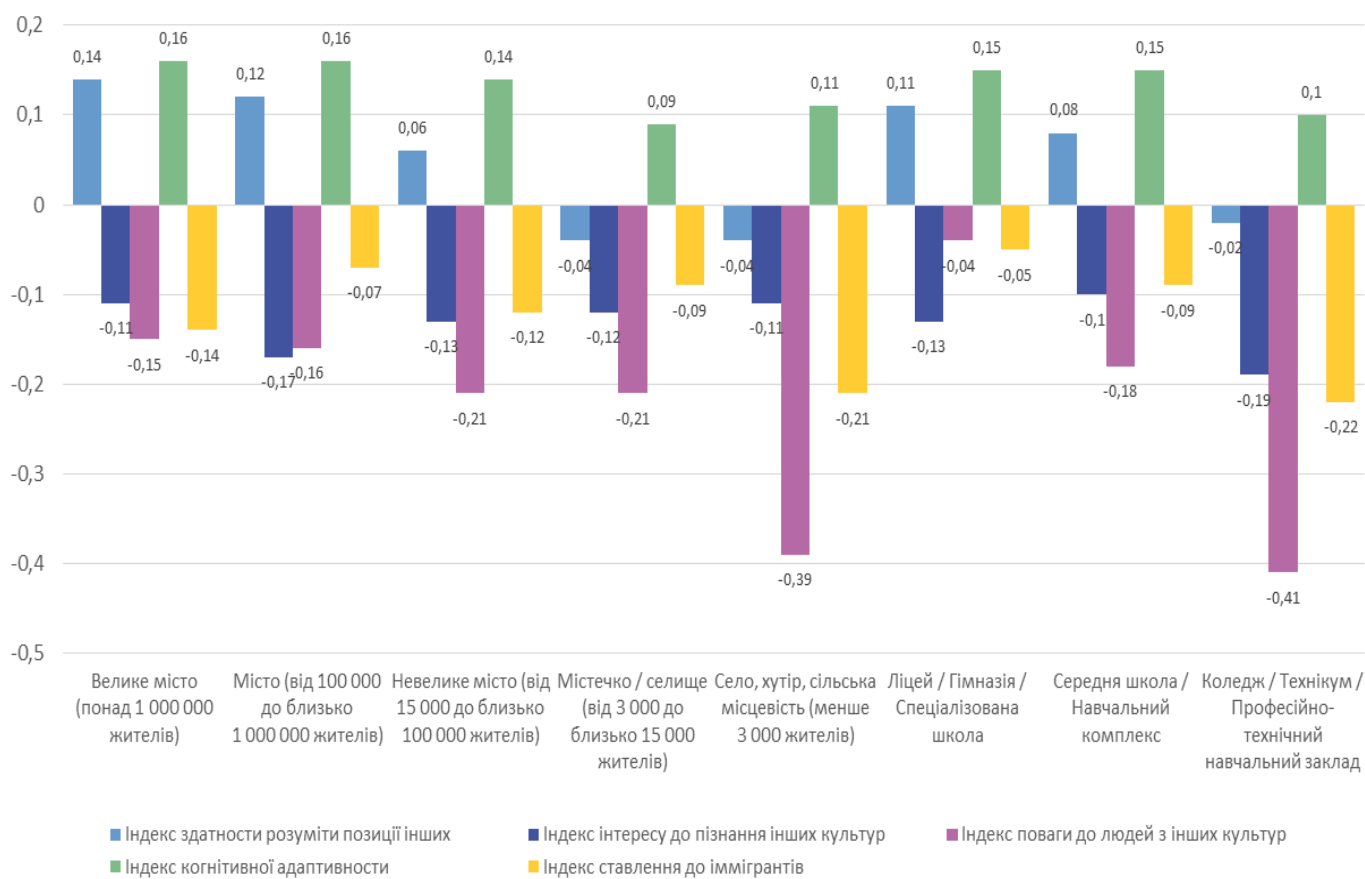
Учні з вищим соціально-економічним статусом мають вищі середні значення всіх досліджуваних індексів в усіх країнах. Ця різниця статистично значуща для всіх індексів у більшості країн, за винятком індексу ставлення до іммігрантів. Лише в Словацькій Республіці індекс здатності розуміти позиції інших та індекс когнітивної адаптивності не значущо відрізняється на різних рівнях соціально-економічного статусу учнів, а в Молдові індекс інтересу до пізнання інших культур не залежить від соціально-економічного статусу учнів. Суттєво прихильніше (на рівні значущості 0,05) ставлення до іммігрантів спостерігається лише в учнів з високим соціально-економічним статусом в Молдові, Естонії, Словацькій Республіці та Угорщині.



ЗДАТНІСТЬ УЧНІВ РОЗУМІТИ ТА ЦІНУВАТИ ПОЗИЦІЇ ТА СВІТОГЛЯД ІНШИХ ЛЮДЕЙ МАЛО ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ТИПУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ТА ТИПУ МІСЦЕВОСТІ

В Україні лише два індекси (здатності розуміти позиції інших і когнітивної адаптивності) загалом мають додатне середнє значення, що свідчить про вищі за середні по ОЕСР показники. У межах України індекс когнітивної адаптивності залишається додатним і статистично не відрізняється (на рівні значущості 0,05) ні за типом закладу освіти, ні за типом місцевості. Індекс здатності розуміти позиції інших має від'ємне значення для сіл і містечок, а також для коледжів / технікумів / ПТНЗ. Статистично значущою є різниця значень цього індексу між селом і містом (від 100 000 до близько 1 000 000 жителів), між селом та великим містом (понад 1 000 000 жителів). Для різних типів закладів освіти ця різниця не значуща.

Індекси, пов'язані зі здатністю розуміти та цінувати позиції та світогляд інших людей



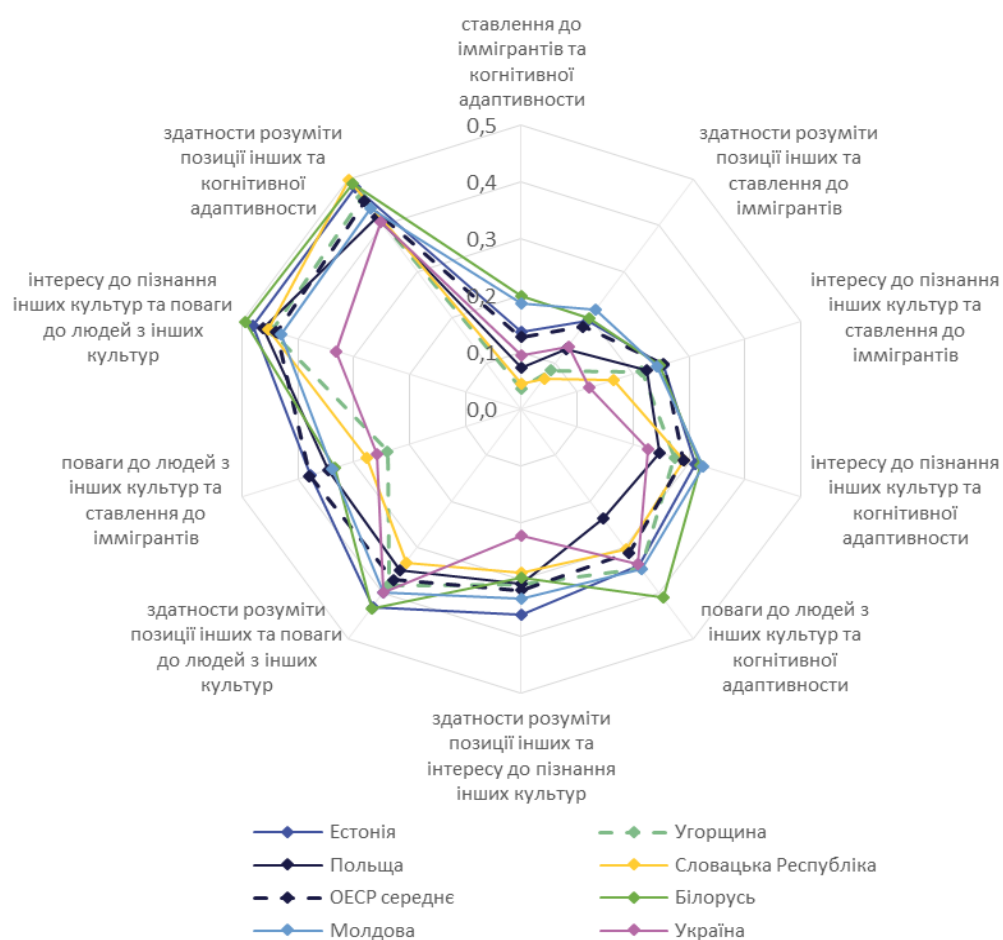
Індекс інтересу до пізнання інших культур суттєво не відрізняється ні за типом населеного пункту, ні за типом закладу освіти, а от індекс поваги до людей з інших культур значно нижчий у сільській місцевості та в коледжах / технікумах / ПТНЗ. Ця різниця значуща між селом і містом, селом і великим містом, а також між коледжами / технікумами / ПТНЗ та обома іншими типами закладів освіти. Ставлення до іммігрантів суттєво відрізняється лише між учнями сіл і міст (від 100 000 до близько 1 000 000 жителів), а також між учнями коледжів / технікумів / ПТНЗ та учнями обох інших типів навчальних закладів.

ЯК ПОВ'ЯЗАНІ МІЖ СОБОЮ ІНДЕКСИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ЗДАТНІСТЬ УЧНІВ РОЗУМІТИ ТА ЦІНУВАТИ ПОЗИЦІЇ ТА СВІТОГЛЯД ІНШИХ ЛЮДЕЙ?

НАЙБІЛЬШЕ КОРЕЛЮЮТЬ МІЖ СОБОЮ ІНДЕКС ЗДАТНОСТІ РОЗУМІТИ ПОЗИЦІЇ ІНШИХ ТА ІНДЕКС КОГНІТИВНОЇ АДАПТИВНОСТІ

Здатність адаптуватися в незвичних умовах і ситуаціях може бути основою для вироблення здатності розуміти позиції інших людей. З іншого боку, здатність розуміти різні перспективи може підвищувати рівень когнітивної адаптивності – здатності пристосовуватися до нових та незвичних ситуацій і діяти в них. Тому не дивно, що кореляція цих двох індексів є найвищою в усіх референтних країнах (коливається у межах від 0,41 в Україні до 0,5 в Словацькій Республіці) і в середньому по країнах ОЕСР (0,45). Так само сильно пов'язані між собою в усіх країнах індекси поваги до людей з інших культур та інтересу до пізнання інших культур. Учні не можуть поважати людей з інших культур, якщо не мають зацікавленості до вивчення цих культур. І навпаки: повага до представників інших культур може стимулювати інтерес до глибшого вивчення цих культур. В Україні кореляція між цими індексами найменша (0,33), а найвища – у Білорусі (0,49). Усі інші індекси корелюють між собою слабше, особливо з індексом ставлення до іммігрантів.

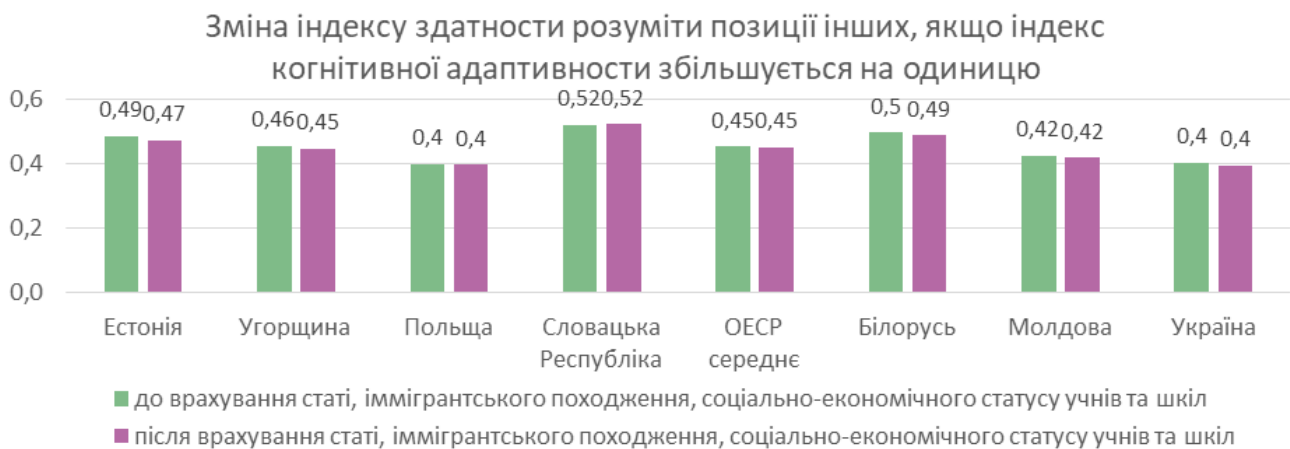
Коефіцієнти кореляції індексів:



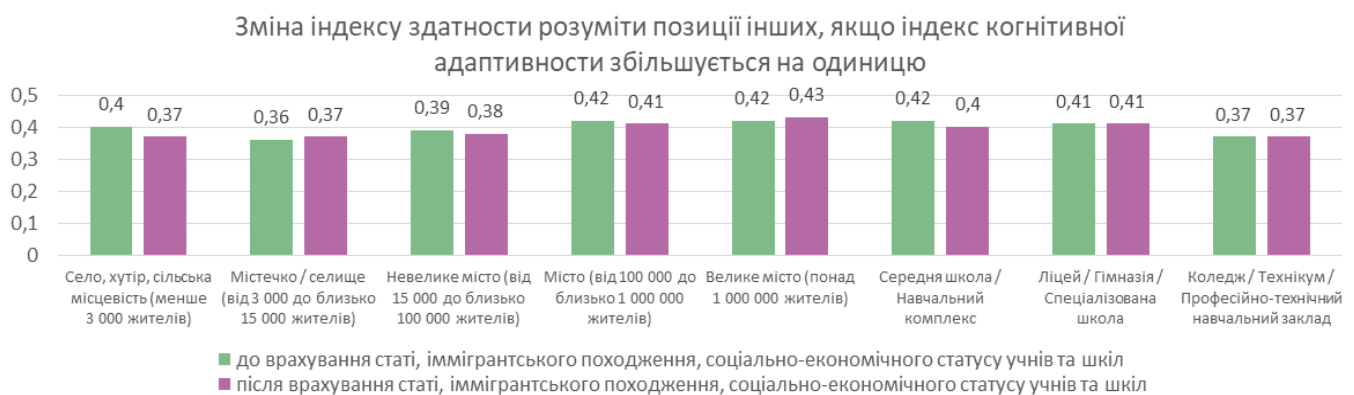
ЗБІЛЬШЕННЯ РІВНЯ КОГНІТИВНОЇ АДАПТИВНОСТІ СУТТЄВО ПІДВИЩУЄ ЗДАТНІСТЬ РОЗУМІТИ ПОЗИЦІЇ ІНШИХ

Залежність між індексами когнітивної адаптивності та здатності розуміти позиції інших уже простежувалась і раніше. Тут визначимо величину впливу за допомогою регресійної моделі, де залежною змінною є індекс здатності розуміти позиції інших, а незалежні змінні – індекс когнітивної адаптивності, стать, показник іммігрантського походження, індекси соціально-економічного статусу учнів і шкіл.

У всіх референтних країнах збільшення на одиницю індексу когнітивної адаптивності приводить до статистично значущого підвищення індексу здатності розуміти позиції інших (як до, так і після врахування додаткових чинників). Це підвищення сягає максимуму (0,52) у Словачкій Республіці, а найменше – в Україні (0,4).

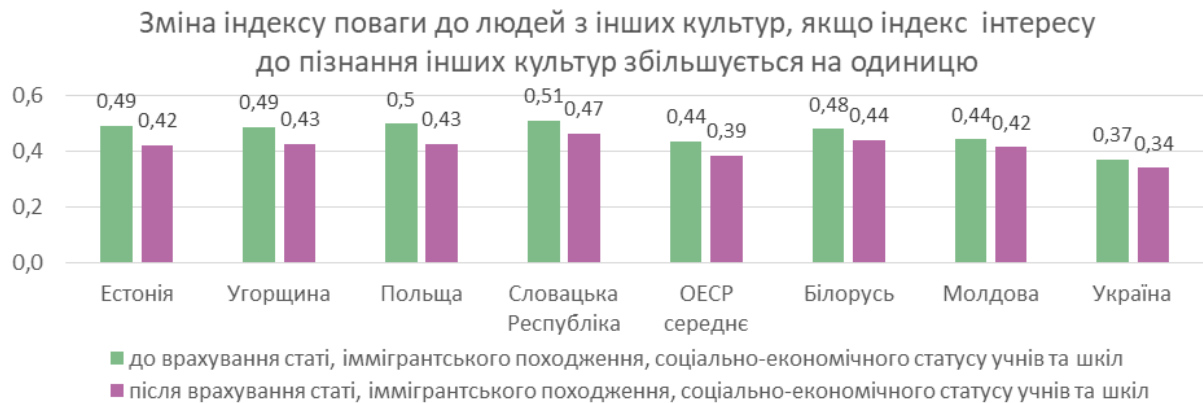


Зв'язок між цими індексами простежується також у всіх типах закладів освіти та типах населених пунктів. Збільшення на одиницю індексу когнітивної адаптивності приводить до найбільшого підвищення (на 0,43 після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл) індексу здатності розуміти позиції інших у великих містах. Найменший вплив спостерігається в селах і містечках, а серед закладів освіти – у коледжах / технікумах / ПТНЗ.

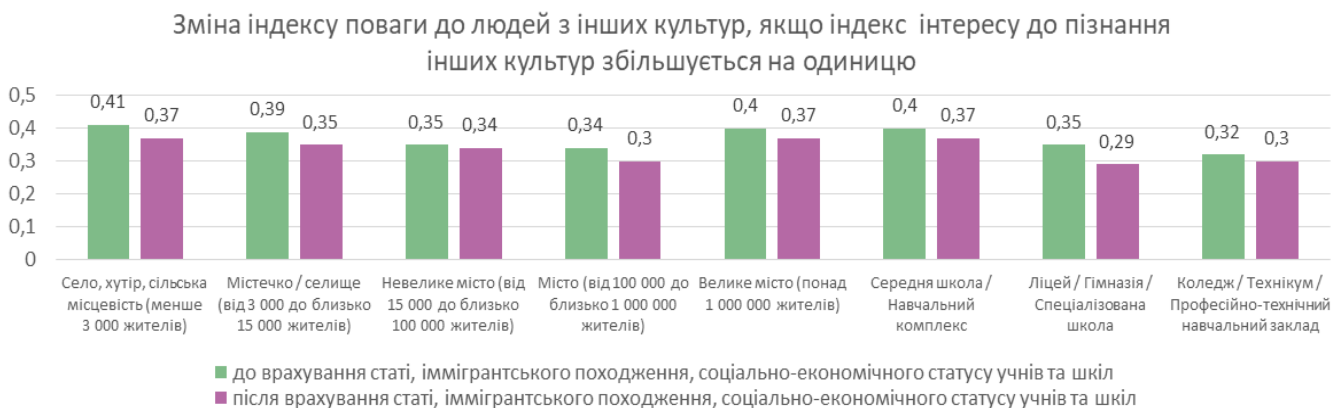


ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ПІЗНАННЯ ІНШИХ КУЛЬТУР ПРИВОДИТЬ ДО СУТТЄВОГО ЗБІЛЬШЕННЯ РІВНЯ ПОВАГИ ДО ЛЮДЕЙ З ІНШИХ КУЛЬТУР

У всіх референтних країнах підвищення на одиницю індексу інтересу до пізнання інших культур дає статистично значуще збільшення індексу поваги до людей з інших культур: від 0,47 в Словацькій Республіці до 0,34 в Україні (після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл).



Індекс інтересу до пізнання інших культур є значущим фактором для збільшення індексу поваги до людей з інших культур у всіх типах закладів освіти та типах населених пунктів в Україні. Тут на залежність між індексами також суттєво впливає стать учнів (в усіх типах закладів освіти та типах населених пунктів, крім сіл) та соціально-економічний статус учнів (в усіх типах населених пунктів і навчальних закладів, крім коледжів / технікумів / ПТНЗ).



РЕЗЮМЕ

Загалом в Україні більше половини учнів намагаються розуміти інших людей і проявляють неабиякий інтерес до пізнання інших культур. У середньому таких учнів стільки ж або трохи більше, як і в країнах ОЕСР. Дещо менше, ніж у середньому по країнах ОЕСР, в Україні тих учнів, які вважають, що до людей інших культур треба ставитися з повагою, але набагато більше українські підлітки проявляють позитивне ставлення до іммігрантів і готовність адаптуватися до нових обставин. Серед референтних країн найбільше учнів, які не схильні до толерантного ставлення до людей інших культур, в Угорщині та Словацькій Республіці.

Дівчата в Україні, як і в більшості референтних країн і в середньому по країнах ОЕСР, значно частіше, ніж хлопці, проявляють інтерес до пізнання інших культур, намагаються розуміти позиції інших і мають вищий рівень поваги до людей з інших культур. Також дівчата вирізняються прихильнішим ставленням до іммігрантів, але водночас у жодній країні дівчата сумніваються в тому, що можуть краще адаптуватися до нових незвичних чи складних ситуацій.

Учні з високим соціально-економічним статусом здатні краще цінувати й розуміти позиції людей з інших культур, ніж їхні однокласники з гіршими передумовами для навчання. Водночас місце проживання та заклад, де навчається учень, ніяк не впливає на формування толерантності до людей інших культур.

Позитивне ставлення до іммігрантів як в Україні, так і більшості референтних країн частіше пов'язане із загальними питаннями справедливого доступу до освіти та збереження культурних традицій, але значно менше учнів як в Україні, так і в більшості референтних країн схильні надавати іммігрантам рівні з корінним населенням політичні права.

Автори:

Тетяна Лісова, методистка відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Марія Мазорчук, методистка відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Василь Терещенко, начальник відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Ганна Бичко, заступниця начальника відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Тетяна Вакуленко, заступниця директора Українського центру оцінювання якості освіти

За більш детальною інформацією звертайтеся до команди PISA Українського центру оцінювання якості освіти: pisa.ukraine@testportal.gov.ua

Із даними дослідження можна попрацювати тут: <https://www.oecd.org/pisa/data/>

Відвідайте сайти:

pisa.testportal.gov.ua
oecd.org/pisa

Читайте також: Чи готові українські підлітки до міжнародного спілкування та життя в багатокультурному світі?

В Україні близько **64 %** 15-річних підлітків указали, що їм цілком або значною мірою властиво ставити себе на місце друзів, щоб краще їх зрозуміти. Майже **63 %** учнів, перш ніж зробити для себе якісь висновки, намагаються зрозуміти всіх учасників суперечки. **58 %** українських учнів, перш ніж когось критикувати, намагаються уявити, як би вони почувалися на його / її місці. Разом із тим лише половина учнів намагається зрозуміти людину, на яку вони ображені.



У всіх референтних країнах найменше учнів, яким цілком або значною мірою властиво намагатися зрозуміти людину, на яку вони ображені. В Угорщині та Словацькій Республіці учні найменш схильні розуміти позиції інших, а в Молдові – навпаки.

54 % українських учнів повідомили, що цілком або значною мірою їм притаманне бажання вивчати, як люди живуть у різних країнах. **51 %** учнів повідомив, що вони зацікавлені в тому, щоб дізнаватися про традиції інших культур, а **48 %** – цікавляться тим, як сприймають світ люди різних культур. Натомість менш ніж **38 %** учнів цілком або значною мірою властиве бажання більше вивчати різні релігії світу.



У всіх референтних країнах, крім Угорщини, найбільш вираженим є бажання учнів вивчати, як люди живуть у різних країнах. Суттєво меншою в усіх країнах є частка учнів, які хочуть більше вивчати різні релігії світу. Учні в Угорщині найменше зацікавлені в пізнанні інших культур і релігій, а в Молдові – навпаки.

В Україні троє із чотирьох учнів зазначили, що їм цілком або значною мірою властиво однаково поважати всіх людей, незалежно від того, представниками якої культури вони є. Більше **70 %** учнів ставляться до представників інших культур як до рівних собі, цінують погляди й поважають цінності представників інших культур, дають можливість самовиражатися представникам інших культур. Ці показники дещо менші, ніж у середньому по країнах ОЕСР.



Серед референтних країн учні Угорщини найменше схильні ставитися з повагою до представників інших культур, а надто – давати їм можливість самовиражатися. Представники інших культур найбільшою повагою користуються в учнів Молдови.

В Україні **86 %** учнів погоджуються або цілком погоджуються з тим, що діти-іммігранти повинні мати такі ж можливості для здобуття освіти, що й усі інші діти; **83 %** погодилися, що іммігранти повинні мати ті ж права, що й усі інші громадяни. **67 %** погоджуються, що іммігранти, які проживають в країні декілька років, повинні мати можливість голосувати на виборах.



В Україні учні здатні розуміти позиції інших людей та адаптуватися до нових обставин на трохи вищому рівні, ніж у середньому учні по країнах ОЕСР, проте рівень інтересу до пізнання інших культур, поваги до людей з інших культур та ставлення до іммігрантів в українських підлітків дещо нижчий, ніж у їхніх ровесників з ОЕСР.